



Zaman Gazetesi

06/12/2011

Herkül Millas

Başbakan'ın Dersim faciasıyla ilgili olarak devlet adına özür dilemesi, lehte, aleyhte ve hakkında söylenenler ne olursa olsun, "nihayet!" dedirten bir girişim.

Pat diye bir tabuyu gündeme getirdi. Toplum bu konuyu ve geçmişini tartışıyor. Resmî tarihin sakat yanı sorgulanıyor. Bundan ancak iyi sonuçlar doğar. Kaygılı olanlara katılmıyorum. Özeleştirici ülkeyi yüceltir, önünü açar, gerginliği giderir. Olumsuz yanları da olabilir ama bunlar kalıcı olmaz: Birileri kötü niyetle özrü istismar etmeye çalışır, yorumlarını genelleştirerek milletler konusunda kalıp-yargılar oluşturmak ister, bu konuda demagoji yapabilirler. Ama bunlar geçer gider, geriye yalnız yarar kalır. Geçmişle yüzleşmemek çok daha kötüdür.

Ama bu olumlu adımın iki sorunlu yanından da söz etmek gerek. Birincisi, resmî tarihin ancak Başbakan tarafından inkâr edilince, yani resmen dile getirilince gündem olarak kabul ediliyor olması. Sivil bir kimse benzer bir işe girişince başına gelmedik bela kalmıyor. Genellikle de kızanlar ve karşı çıkanlar "büyüklerimiz" oluyor. İsmail Beşikçi'yi ve Ermeni Konferansı'nı hatırlatayım. Tabu konulara değinen akademisyenlerin, gazetecilerin, edebiyatçıların, genel olarak aydınların on yıllarca nasıl kovalandıklarını, nasıl suçlandıklarını biliyoruz. İsim vermek istemiyorum. Çünkü bunu yaparsam savunmacı refleksler hemen öne çıkıyor, kimse bu yazının ifade etmek istediklerine dikkat etmiyor, hemen karşı tezleri haykırmaya başlıyor: "Ama bu konu bambaşkadır". Tabii ki her konu başkadır, ama benzerlikler içerebilir!

Tabular ancak yıkılınca tabu oldukları belli oluyor. Tabulara tapanlar onlara taptıkları sürece onları "gerçek" olarak algılıyorlar. Demokrasiye ve ifade özgürlüğüne bunun için mümkün olduğu kadar geniş sınırlar tanınmalıdır. Kutsaldır, semboldür, inançtır diyerek tabular ve yasaklar oluşturulmamalı. Tabulara karşı çıkmak için başbakanları, bakanları, kuvvet komutanlarını, kısaca "büyüklerimizi" beklemek durumdaysak, tabular bizi esir almıştır demektir. Bir tabuyu yıkmak önemlidir, ama daha önemli olanı, tabuları (her türlü sözde "gerçeği") eleştirebilme hakkına sahip olmamız, sesimizi yükseltmek konusunda endişelerimizin olmamasıdır.

'Yanlışta' saklambacı

İkinci bir sakatlık, resmî tarihin çirkin yanıyla yüzleşirken kullanılan "yapılanlar yanlışta" sözüdür. (Bu söylem "masumlara çok yazık oldu AMA..." biçiminde bir garnitürle de servis edilir.) "Yanlış" (veya "hata") sözünün çok farklı anlamları var ve birileri bundan yararlanarak kaçak güreşiyor. Kelimenin birinci ve masum anlamı "dürüst hata" denen veya yasayı/kuralı bilmezlikten kaynaklanan yanlıştır. Örnek: Frene basmak yerine gaza basarsınız komşunuzu ezer öldürürsünüz. Mahkeme de "yanlışta" göz önüne alır cezayı ona göre daha hafif verir. Bu yanlışta kaza da diyebiliriz. Tedbirsizlikten veya sorumsuzluktan söz edebiliriz ama kasıt yoktur.

Ama bambaşka bir "yanlış oldu" kavramı da vardır. Örneğin, kendimden "farklı" saydığım komşumu, önyargılarımın etkisinde, isteyerek ezer öldürebilirim; mahkûm edilir yirmi yıl yatar çıkarım ve "yaptığım yanlışta" derim. Aslında ne dediğim anlamsızdır, çünkü bu sözden çok farklı şeyler anlaşılabilir: a) Herifi evinin içinde yakmak varken alenen öldürmek pahalıya mal oldu, yaptığım yanlışta; b) Ben içerde yatarken ailem yıllarca sıkıntı çekti, yanlışta; c) Soyumuzun adı kötüye çıktı, yapmamalıydım; d) Öldürmek değil, sakat bırakmam gerekirdi, onun gibileri onu her gün sakat gördükçe ürker buradan kaçardı, vb. Yani, bu pişmanlık ilanının arkasında gerçek bir pişmanlık bulunmuyor, "yanlışta" söylemlerinin içinde yapılanın ne olduğunun anlaşılmasının işaretini de görmüyoruz.

Tunceli'de yapılanlar -ve tarih içinde buna benzer "olaylar"- yanlışlar sonucu değildir; ideolojilerle ve inançla ilgili kararların sonucudur. Dünya görüşüm yüzünden önceliklerim oluşur, planımı ve hesabımı ona göre düzenlerim, bu yönde engelleri saptar, kâr zarar hesaplarımı yaparım, vereceğim kurbanları ve kurban edeceklerimi göz önüne alır ona göre davranırım. Hedeflerimin önünde engelleri yok etmek ideolojik bir karardır. Bunu yaparken masumların zarar göreceğine de "üzülerek" katlanırım. Kırımlar böyle gerçekleşir.

Bu tür olayları bir "yanlış" gibi gösterirken aslında yaptığımız, davranışın düşünsel ve ideolojik yanını gizlemektir. Bir davranışın dürtülerini anlamadan, ona bilinçli karşı çıkmadan, zararlı düşünceyi mahkûm edip aşmadan, "yanlış oldu, yazık oldu" diyerek geçmişle yüzleşmek olmaz. Daha önemlisi, ne yapmış olduğumuzu anlamamış olacağımızdan eksikliğimizi de gidermemiş oluruz. Başka bir durumda -"bu durum farklıdır" diyerek- aynı "yanlışı" yaparız.

Dersim'in acılı olayları bir yanlış uygulama değildir. Özür dilerken açıkça ne için özür dilediğimiz belli olmalıdır. Olaylar acıdır, masumlara yazık oldu gibi sözleri herkes söyleyebilir. Hatta yapanlar da söyleyebilir. Bunları yeniden yapabilecek kimseler de "yazık oldu" diyebilir. Bu söylemi yalnız yetersiz değil, zararlı da sayıyorum. Çünkü kıyımı uygulayanların ve uygulayacakların vicdanını rahatlatıyor, "bak" diyorlar, "biz de üzülüyoruz, biz cani değiliz, hem de çok üzülüyoruz." Dikkat ederseniz bu tür "üzüntü" beyanlarından sonra mazeretler gelir: O zamanın şartları, isyan vardı, olur arada bazı aşırılıklar, ulusal kaygılar vardı, devletin itibarı söz konusuydu, vb. Bu savunma aslında sözünü ettiğim ideolojinin dolaylı savunmasından başka bir şey değildir.

Yanlış yok aslında; çarpık bir devlet-yurttaş ilişkisi var. Buna farklı isimler verebilir ve çeşitli açıklamalar getirebiliriz: Demokrasi eksikliği, halk üstünde vesayet, toplum mühendisliği, otoriterlik, milli bütünlük sağlamak vb. Milliyetçilik, ırkçılık, bağnaz inanç da yakışık sıfatlardır. Bir "yanlış" söz konusu olacaksa bu seçilen ideolojide olabilir. Ama tam da bu ideoloji konusunda konuşanlar azınlıkta kalıyor günümüzde. Bir de Dersim olayları eleştirilirken aktörlerin karakterinin eleştirildiğini sananlar var. Olaylar insanların karakteriyle değil, dünya görüşleriyle ve dolayısıyla devlet-yurttaş ilişkileriyle ilgilidir.